

Magyar misszionáriusok cselekedetei

Solymári Dániel írása

Afrika múltja és jelene kétségtelenül összekapcsolódik az európai felfedezők, gyarmatosítók 18., döntően 19. századi tevékenységeivel, akiknek célja, az addig ismeretlen területek felfedezése és az ott talált, helyi népek „felvilágosodásának” előmozdítása volt. A később „Versenyfutás Afrikáért” elnevezéssel illetett folyamatba a katolikus és protestáns egyházak is bekapcsolódtak. A kor terminológiájával élve „civilizációs támogatást” kívántak nyújtani a „bennszülött”, önnön fogalmaik szerint elmaradottabb népeknek.¹ Ma már látjuk, hogy e kapcsolatok gyakran egyoldalúak voltak, és nem szolgálták a helyi népek valódi igényeit: gyakran pusztító nyugati erőnek mutatkoztak, amelyek kultúrákat, ősi hiedelmeket, lélekfelfogásokat szorítottak a háttérbe és nem tartották tiszteletben a másik szabadságát, hagyományát.² Jólehet, számos esetben azonban önzetlen és valódi segítséget jelentettek és szép eredményeket értek el. A következőkben az afrikai keresztény missziók magyar vonatkozásából állítunk csokrot, amelyek ez utóbbi, a másik ember méltóságát tiszteletben tartó, értékteremtő irányhoz kapcsolódtak.

Az egyetemes (így Afrikára is kiterjedő) misszió nagyon korán, az első századok óta célja volt a kereszténységnek.³ A mindenkori egyházak feladatuknak tekintették, hogy küldetésüket felmutassák és közvetítsék a világban: mindenki számára elérhetővé tegyék a világról vallott tanításukat, elképzeléseiket. Szentírási cél volt ez, amelynek (korai szóhasználattal élve) alapja az egyistenhit és más keresztény alapvetések hirdetése volt a pogány népek számára. Mindazonáltal a missziók spirituális, lelki dimenziója őszinte küldetéstudatból fakadt, amely máig meghatározza annak karakterét: „Adósa vagyok görögnek és pogánynak, tudósnak és tudatlannak” (Róm 1,14) – fogalmazott Pál apostol a valódi, önátadásra és közösségvállalásra épülő missziós munkáról. Mindez a 19. században, kapcsolódva a gyarmatosítók törekvéseihez, új lelki áramlat formájában jelent meg az egyházakban. Azon belül is elsősorban az európai protestáns missziós társaságok, valamint a Jézus Társasága, a jezsuita rend „programjainak”

vált fontos elemévé.⁴ A Katolikus Egyházon belül kiváltképp a szerzetesi hivatást választók körében lett népszerű gondolat a távoli földrészekén való szolgálat.⁵

A századfordulós Magyarországon olyannyira közkedvelt téma lett a távoli missziók élete, sorsa, hogy számos havilap, füzet, ismeretterjesztő kiadvány volt elérhető a témában.⁶ Vitális, információban gazdag „afrikanista” légkör jött ekkor létre a magyar társadalomban, kapcsolódva persze a nyugati törekvésekhez. Érdekes, hogy napjaink Afrikával kapcsolatos tájékoztatása, a kiadványok száma és formája messze elmarad az 1850 és 1950 közötti időszakhoz képest.

Az egyik első ilyen lap a **Nogely István** által 1881-ben, Nagyváradon megjelentetett *A Kath. Hitterjesztés Lapjai* elnevezésű képes havi folyóirat volt. Magyar László Afrika-kutató, mások mellett, Pesti Naplóban és Magyar Hírlapban 1852 és 1854 között megjelent leveleinek, cikkeinek ihletése nyomán létrejött katolikus lap, Afrika teljes területének jobb megismerését tűzte célul. A „Lapok” mellett 1885-től a *Képes Missió-Könyvtár* elnevezésű, gazdag tartalommal jelentkező folyóirat is megjelent, amely Afrika mellett más területekkel is foglalkozott. Nogely 1891-ben *Afrikai élet* címmel új sorozat elindítására is vállalkozott, ez azonban csak egy kiadást élt meg.

1908-ban új, önálló magyar lap jelent meg a **Kláver Szent Péter Társulat** gondozásában. A kizárólag az afrikai missziókkal foglalkozó, magyar érintettségeket kutató *Visszhang Afrikából* elnevezésű lap, képekkel illusztrált cikkekben számolt be a szubszaharai Afrikában működő keresztény mozgalmakról. Ismeretterjesztő céllal igyekezett megismertetni a honi olvasókat e távoli földrész életéről, mindennapjairól. Megszűnését követően, 1919-től *Afrikai Visszhang* néven élt tovább, amely egészen 1943-ig tudósított a „fekete kontinensről”.

Utódlapja, a ferences **Majsai Mór** által szerkesztett, 1934-ben megjelent *Félhold szerelmesei* azonban csak egy számot élt meg: a térképekkel illusztrált kiadvány az afrikai ferences missziók életét mutatta be (erős természeti, földrajzi és néprajzi elemekkel), de annak kiadását nem folytatták.

Pál Mátyás, a Kalocsai Főegyházmegye papja az 1920-as években kapcsolódott az európai missziós törekvésekhez. 1925-ben létrehozta a *Katolikus Világmisszó* című, 1938-

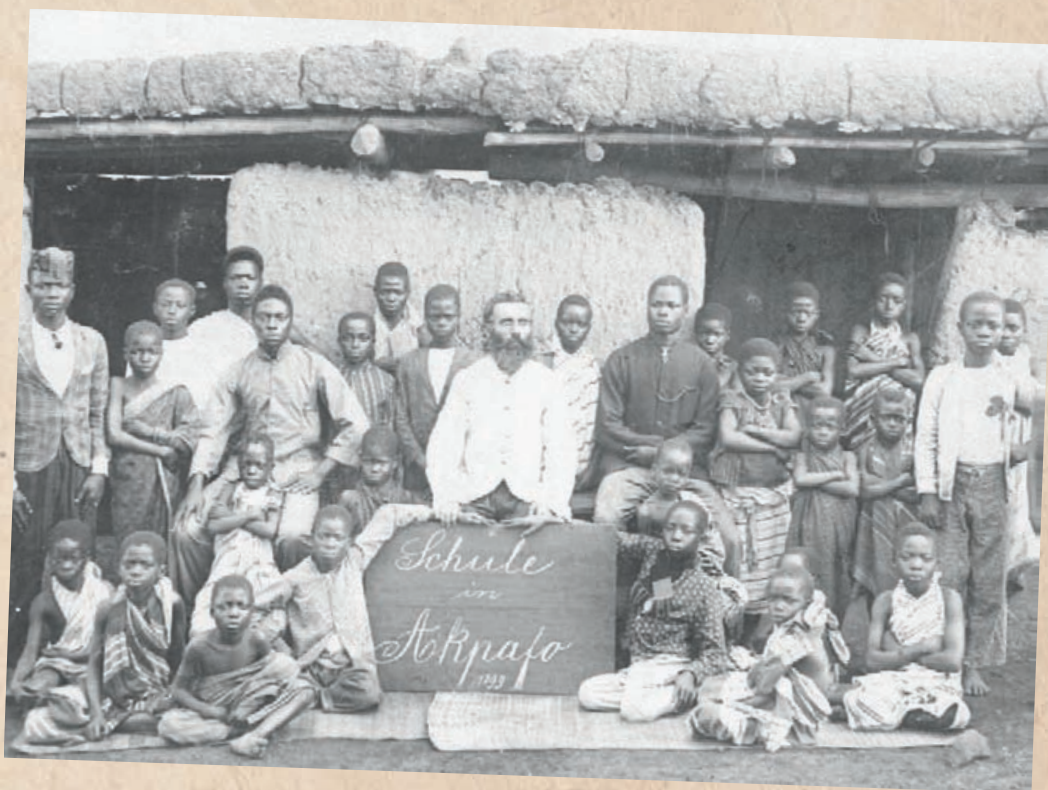
ig negyedévente megjelent képes folyóiratot, amely kiemelten foglalkozott Afrikával. Pál mindemelett saját jövedelméből támogatta az afrikai és ázsiai expedíciókat. Halála után kezdeményezték boldoggá avatási eljárását (amely ismeretlen okokból félbeszakadt) és létrehozták a Pál Mátyás Missziós Központot, amely 1960-ig működött. Szintén hozzá köthető a *Magyar missziós füzetek* elnevezésű kiadványsorozat, és az *Afrika kiáltott* című munka is.

A **Magyar Református Külmisszió** (illetve egységei a Magyar Evangéliumi Keresztyén Missziói Szövetség, a Keresztyén Nők Missziói Bizottsága és a Magyar Református Külmissziói Szövetség) szintén vitális nemzetközi életet folytatott.⁷ *Missziói Füzetek* elnevezésű lapja az 1920-as évektől tudósított a magyar protestáns misszionáriusainak életéről, amely az 1930-as évektől *Uj Missziói Füzetek* néven élt tovább. A lap az 1950-es évekig élt, innentől a Református Egyetemes Konvent Külmissziói Szolgálata vette át a külmissziók szervezését.

A *Ferences világmisziók* című sorozat 1941 és 1944 között jelent meg, jóllehet kevés afrikai tartalommal. A hangsúly döntően az ázsiai, elsősorban kínai magyar és nemzetközi ferences misziókon volt.

Mindezeknek és a kor „harmadik világ” iránt nyitott, érdeklődő légkörének hatására számos magyar lekipásztor is bekapcsolódott valamely afrikai miszió munkájába. Jóllehet, ez a terület elsősorban a gyarmatokkal rendelkező népek sajátja volt (így például magyar bencések egyáltalán nem vettek részt a korabeli misziók munkájában). A korszellem mellett az is igaz, hogy sok esetben a rendkívül megterhelő klimatikus és természeti körülmények (orvosi ellátás, gyógyszerek hiánya) készítették a misziókat az aktív szervezésre: sokan betegségben veszítették életüket, vagy vértanúhalált szenvedtek, így szükség volt a folyamatos utánpótlásra. A jezsuita szerzetesek (tudniillik sajátos rendi feladatuknak tekintik a világ bejárását a hit terjesztése érdekében) élen jártak e munkában, amelyet európai toborzók személyesen is erősítettek. A magyar rendtagok közül kiemelkedik az 1849-ben született **Czimmermann István**, mint a kor egyik legjelentősebb „keresztény afrikanistája”.⁸ 1885-ban csatlakozott a dél-kelet-afrikai portugál miszióhoz. A zambiai Boromában (Mboromá) kezdte munkáját, ahol nagyon hamar kitért tehetségével és az afrikaiak iránti szeretetével. Egy évvel megérkezését követően a miszió főnöke lett. Mivel az általuk alapított iskolának alig volt helyi tanulója, rabszolgák gyermekeit vásárolta meg és nevelte fel társaival. 1889-ben, már személyes érintettséggel, európai körútra indult, hogy miszionáriusokat toborozzon.

Tizenegy pappal és nyolc nővérrel, tért vissza Boromába, mások mellett a Szarvason született Menyhárh László rendtársával. Nem sokkal megérkezésüket követően Mozambikba költöztek és megalapították a máig működő zumboi közösséget.⁹ Legjelentősebb eredményeit azonban a zambézi misszióban érte el: több helyi nyelvet megtanult és elkészítette az első nyungwe (zambézi) nyelvű katekizmust (kérdés-felelet formában összeállított, áttekinthető, egyszerű oktató hittan könyv) és imakönyvet (egyes források szerint Bibliát), amelyben a hiányzó fogalmakat magyar szavakkal, kifejezésekkel pótolta. A helyiek e szavakat használták hitéletük kifejezésére. Szótárt, nyelvtant állított össze, amellyel a nyungwe írásbeliség megalapítója lett. 1894-ben, minden bizonnyal szándékos mérgezésben vesztette életét Dél-Afrikában.

Misszionáriusok által létrehozott iskola Ghánában

Társa, **Menyhárh László** szintén a zambézi misszió egyik kulcsembere lett, ahol oktató és szociális munkája mellett az első meteorológiai állomást is megalapította. Megfigyeléseit, tudományos eredményeit itthon Fényi Gyula csillagász publikálta. Menyhárt növénytanal is foglalkozott: hús általa felfedezett növény viseli a nevét. Mindemellett talajtani kísérleteket is végzett és úttörő növénykörtani vizsgálataival rövid idő alatt sikerült mintaparcelláiban több olyan tömegélelmezésre alkalmas növényt kifejlesztenie, amely nem igényelt sok munkát, és jól bírta a Zambézi-vidék éghajlatát. Az új élelmiszernövények előállításán kívül Menyhárh történelminek is minősíthető eredménye az volt, hogy rövid idő alatt megváltoztatta a helyiek évszázadok óta beidegződött termelési, gazdálkodási szokásait, hathatós választ adva ezzel az élelmezési problémákra. Lelkipásztori szolgálata mellett tudományos munkásságával is kimagaslót alkotott.¹⁰ Elkészítette Boroma környékének éghajlati térképét, valamint hét esztendő megfigyelései alapján a Zambézi-vidék fűvészkönyvét. Ez utóbbit 1906-ban Plantae Menyharthianae címmel adtak ki Bécsben. Missziós tartózkodása során több ezer növényt és magot küldött vissza Európába (bécsi és budapesti múzeumokba). Személyiségét – és a kor mentalitását – jól tükrözi, hogy elindulását megelőzően a budapesti orvosi egyetemre is beiratkozott, hogy a lelki segítségen kívül a test bajait is gyógyíthassa. 1897-ben, negyvennyolc éves korában, maláriában halt meg a mozambiki Zumboban. Czimmermann és Menyhárh a kor legjelentősebb úttörő afrikanistái közé tartoznak.¹¹

Az 1856-ban született **Longa Jakab** testvér szintén a boromai misszióban szolgált. Rhodéziában (ma Zimbabwe) mint hajókormányos, lakatos, állattenyésztő és kertész dolgozott. 1901 és 1910 között a San Salvador nevű teherhajó kapitányaként szolgált, ami a tengerparti missziók számára szállított árut. Longa Jakabbal együtt **Rodenbücher Sándor** is a mozambiki misszió mindenese volt. 1910-ben a portugáliai forradalom után mindkettőjüket kiűzték Mozambikból. Később, európai állomáshelyeket követően, visszatértek Afrikába, ahol falvakat, templomokat építettek, segítettek az önálló útjukat kereső helyiek mindennapjait.

A korai magyar misszionáriusok közül kiemelkedik még **gróf Vay Péter**, aki 1901 és 1902 között (némi megszakítással) két évet töltött Afrika keleti és belső területein. Vay Péter, aki később püspökként szentszéki diplomáciai szolgálatában állt, az afrikai menekültek (!) helyzetét tanulmányozta. Vay püspök később úttörő szerepet vállalt az európai és amerikai menekülteket segítő munkájában, amelynek során afrikai tapasztalatait is felhasználta.¹²

A keresztény, szerzetesi típusú missziós munka az afrikai országok függetlenedésével, a gyarmattartó országok szerepének háttérbe szorulásával folyamatosan csökkent. Jelenlétük, munkájuk napjainkban a helyi lelkipásztori szolgálatnak, a templomi közösségeknek a része. Oktatási, képzési, karitatív típusú programokkal hiánypótló, fontos munkát végeznek szerte Afrikában. A misszió fogalma is átalakult: sokkal inkább használjuk ma már az orvosi és egyéb humanitárius célú akciókra, amely kezdeményezésekből a magyar szakemberek is kiveszik a részüket. Mások mellett például **Hardi Richárd** szemészorvos a Nyolc Boldogság Közösség világi tagjaként 1995 óta dolgozik a Kongói Demokratikus Köztársaságban és vezet kórházat.¹³ Rajta kívül azonban több száz magyar orvos, ápoló és egészségügyi önkéntes dolgozott valamely civil vagy egyházi szervezet keretei között az elmúlt évtizedekben a szubszaharai Afrikában és segítették munkájukkal a sérülékeny helyi lakosságot. Munkájuk, eredményeik a magyar segítő szerepvállalás mintái.

